

LUNDS UNIVERSITET
Centrum för genusvetenskap
Kön, samhälle, vetenskap III
GNV 103
20060228

FEMININITET/MASKULINITET
OCH
LESBISK IDENTITET

**EN QUEERTEORETISK STUDIE OCH BERÄTTELSEANALYS AV
*TJEJERNA MOT STRÖMMEN OCH SÅNA SOM OSS***

Abstrakt

Denna studie handlar om förhållanden mellan femininitet/maskulinitet och lesbisk identitet med bakgrund av den heteronormativa genusordningen, vilken grundar sig i ett dualistiskt tänkande där kvinnor som feminina respektive män som maskulina attraherar och kompletterar varandra. Studien bygger på berättelseanalys av personliga berättelser skrivna av lesbiska kvinnor ur antologierna *Tjejerna mot strömmen* och *Såna som oss*, vilka tolkas utifrån en konstruktivistisk ansats och ett queerteoretiskt perspektiv. På detta sätt synliggör och problematiserar jag konstruktioner av lesbiska självrepresentationer och identitetsskapanden samt de möjligheter och begränsningar som dessa identiteter omringas av med bakgrund av den heteronormativa genusordningen. Utifrån detta kommer jag fram till hur de lesbiska subjektpositionerna öppnar upp för alternativa identiteskonstruktioner och begärskonstruktioner i relation till aspekter av femininitet och maskulinitet. Vidare resulterar analysen i ett framhållande av den osynliggörande tolkningen av lesbisk femininitet i termer av heterosexualitet samt den osynliggörande förståelsen av lesbisk maskulinitet som ett kopierande av manlighet och manlig maskulinitet. Jag förklarar och benämner detta förhållande som att lesbiska identiteter av omgivningen tolkas och bemöts genom ett *heteronormativt filter*. Fokus för denna studie bygger både på en önskan att medverka till ett ytterligare synliggörande av lesbisk identitet och lesbiskt liv i ett heteronormativt samhälle samt utifrån en ambition att bidra till ett vidare dekonstruerande av heteronormativa föreställningar kring relationen mellan kön, genus och begär.

Nyckelord: *femininitet, maskulinitet, lesbisk identitet, queer teori, heteronormativitet, kön, genus, begär, friheter, begränsningar, synlighet, erkännande*

Abstract

The focus of this essay lies in relations between femininity/masculinity and lesbian identity in contrast to the heteronormative gender system, which is based on a dualistic understanding of women as feminine and men as masculine that attract and complement each other. The object of study consists of personal stories written by lesbian women in the anthologies *Tjejerna mot strömmen* and *Såna som oss*, which are analysed and seen through a queer theoretical perspective. In this essay I make visible and problematize the construction of lesbian identity and representations of the self as well as the possibilities and the limitations that these identities are surrounded by in its relation to the heteronormative gender system. In the analysis I illustrate that the lesbian subject positions open up for alternative constructions of identity and desire in relation to aspects of femininity and masculinity. Another result of the study is about how lesbian femininity is seen and interpreted as a sign of heterosexuality and how lesbian masculinity is understood to be copying maleness and male masculinity. I explain and name this condition that lesbian identities are interpreted through a *heteronormative filter*. The subject of this study are both discussed through a wish to contribute to a bigger visibility of lesbian identity and lesbian life as well as by the ambition to participate in a wider deconstruction of heteronormative understandings of the relation between sex, gender and desire.

Key words: *femininity, masculinity, lesbian identity, queer theory, heteronormativity, sex, gender, desire, liberties, limitations, visibility, recognition*

Innehållsförteckning

Sammanfattning

Abstract

Del 1

<i>Inledning</i>	s. 5
Femininitet/maskulinitet och lesbisk identitet	s. 7
Butch och femme	s. 7
Studiens forskningsrelevans	s. 7
<i>Teoretiska utgångspunkter</i>	s. 9
Kön och genus	s. 9
Femininitet och maskulinitet	s. 10
Inledning till queerteori	s. 11
Den heterosexuella matrisen	s. 11
<i>Metodik</i>	s. 13
Urval och hantering av källmaterial	s. 13
En queerteoretisk berättelseanalys	s. 14

Del 2

<i>Analys</i>	s. 16
<i>Friheter och begränsningar</i>	s. 16
Stil och yttre attribut	s. 16
Sammanfattande diskussion	s. 23
<i>Synlighet och erkännande</i>	s. 24
Lesbisk femininitet och lesbisk (o)synlighet	s. 24
Lesbisk maskulinitet och ´mannen i förhållandet´	s. 26
Sammanfattande diskussion	s. 29
<i>Avslutande diskussion</i>	s. 30
<i>Referenslista</i>	s. 33

Del 1

Inledning

Femininitet/maskulinitet och lesbisk identitet

Människor har historiskt i vårt västerländska samhälle delats upp och tolkats som varandras motsatser och komplement genom män och maskulinitet och kvinnor och femininitet. Dessa 'olika' manliga respektive kvinnliga genus har relaterats till såväl egenskaper, sexualitet, färdigheter, intressen, handlingar och gester och ytterligare förstärkts genom yttre attribut såsom kläder, skor, smycken och frisyrer. Vad som räknas som kvinnligt eller feminint, manligt eller maskulint är dock inte något konstant och stabilt och uppfattningarna kring genus har både sett olika ut och skiljer sig mellan samhällen, kulturer, och samhällsskikt.

Trots att hänvisningar till genuskillnader numera eventuellt betonas mindre kan vi än idag tala om en dominerande norm, som bygger på feminina kvinnor och maskulina män som attraherar och kompletterar varandra. Kopplingarna mellan kön och genus och isärhållandet av manligt och kvinnligt kommer i vårt samhälle till uttryck i alla möjliga sammanhang. Queerforskaren Judith Halberstam menar att genusnormativitet och därmed heteronormativitet fortfarande kännetecknar vårt västerländska samhälle genom att vi skriver in genus för pojkar och flickor på synnerligen fasta och inskränkande sätt. Detta trots att fler kvinnor numera kan förskjuta gränserna för vad som räknas som accepterad femininitet och att fler män enligt Judith Halberstam eventuellt utmanar dominerande former för maskulinitet (Halberstam, s. 275).

Varför är det viktigt och intressant att tala om dessa uppfattningar kring kön, genus och begär? Enligt min mening därför att det relaterar till människors identiteter, vår upplevelse av oss själva samt hur vi ser, tolkar och uppfattar andra. Medan vissa människor genom den heteronormativa genusordningen tilldelas en större grad av synlighet och erkännande, mer eller mindre osynliggörs och obegripliggörs andra individer utifrån olika positioner. Samtidigt förhåller sig alla människor, såväl bisexuella, heterosexuella och homosexuella individer, på något sätt till genusordningen, oavsett om det sker på ett medvetet eller omedvetet sätt. Mitt intresse i denna studie ligger genom ett fokus på femininitet/maskulinitet i ett synliggörande och problematiserande av lesbisk identitet med bakgrund av den heteronormativa genusordningen.

Studien bygger på textanalys av berättelser ur antologierna *Tjejerna mot strömmen* (2003) och *Såna som oss* (2003), vilka tillsammans utgör ett unikt källmaterial. Att inledningsvis framhålla är att dessa antologier innehåller ett flertal, vad som kan benämnas som *personliga berättelser*, skrivna av lesbiska tjejer om att vara lesbisk. En kort presentation av *Tjejerna mot strömmen*, såsom den beskrivs på baksidan av boken, innebär att den är skriven av 19 tjejer som berättar om sina tankar, erfarenheter och åsikter kring att leva utanför samhällets heteronormativa ramar. Redaktörerna Ninni Hedman och Karin Oscarsson beskriver bokens innehåll, målgrupp och syfte:

Den här boken är en antologi som skildrar livet sett utifrån flators, bitjejs och queera tjejs synvinkel. /.../ *Tjejerna mot strömmen* vänder sig till alla människor som känner att de flyter mot, bredvid eller i en helt annan ström än den heteronormativa i samhället. Gruppen icke-heterosexuella kvinnor är dock knappast en homogen samling människor. Det de har gemensamt är att deras erfarenheter inte hörs och syns lika ofta som andras. Eller räknas. Eller tas hänsyn till (Hedman & Oscarsson, s. 7).

Antologin *Såna som oss* har i sin tur ett liknande syfte och handlar om sexualitet, identitet och annorlundaskap och känslor av att inte passa in. Redaktören Susanne Moberger skriver i bokens förord att det inte räcker att tala om sexuell läggning som gemensam nämnare utan att det istället är intressantare att prata om sexuell identitet och om alla de sätt som vi skiljer oss på.

Det unika med uppkomsten och producerandet av dessa antologier kan förklaras genom att berättelser utifrån lesbiska identiteter tidigare och i en svensk kontext framförallt har publicerats i romanform, även om ett flertal av dessa kan uppfattas som mer eller mindre självbiografiska. Några exempel på romaner med lesbiska eller bisexuella huvudpersoner skrivna av lesbiska eller bisexuella författare är *Stjärnor utan svindel* (1996) av Louise Boije af Gennäs och *Smulklubbens skamlösa systrar* (2003) och *Trekant* (2005) av Mian Lodalen.

Med start i *Stjärnor utan svindel* från 1996 kan romanskrivandet med lesbiska huvudpersoner förklaras ha lyfts ur en subkultur till att finnas tillgängligt i bokhandlarnas pockethyllor. Antologin *Fittstim* (Skugge m.fl. red.) från 1999 introducerade i sin tur ett publicerande av personliga berättelser utifrån ett visst tema samlade i antologiform. *Fittstim* bygger på ett antal personliga redogörelser skrivna ur en mängd olika perspektiv, däribland lesbiskhet, och kretsar sammantaget kring ett feministiskt tema. Med personliga berättelser menar att berättelser som bygger på personens egna erfarenheter och tankar och därmed berättas utifrån författarens verkliga liv.

Vidare ser jag på dessa personliga berättelser ur ett sociologiskt perspektiv, vilket i enlighet med Plummers resonemang i boken *Telling sexual stories* (1996) innebär att berättelserna uppfattas som något mer och annat än enbart texter inväntande analys. Personliga berättelser är enligt honom socialt inneslutna i vardagslivets strategier och praktiker och kan således förstås som praktiska och symboliska handlingar länkade till liv, kontexter, till den politiska processen och till samhället i stort (Plummer, s. 15 f).

Tjejerna mot strömmen och *Såna som oss*, båda från 2003, uppkommer i en tid då heterosexualitet som norm sedan en tid börjat ifrågasättas inom den svenska akademien. I mitten av 1990-talet introducerades den akademiska disciplinen queerteori i Sverige där begreppet *heteronormativitet* utgör ett centralt problematiserande. 1996 gav tidskriften *Lambda nordica* ut ett temanummer kring ämnet queerteori där socialantropologen Don Kulick var gästredaktör, vilket var en de första svenska textsamlingarna kring ämnet i Sverige.

Syftet med denna studie är att utifrån ett queerteoretiskt perspektiv synliggöra och problematisera konstruktioner och förhållanden mellan femininitet/maskulinitet och lesbisk identitet med utgångspunkt i personliga berättelser ur *Tjejerna mot strömmen* och *Såna som oss*. I detta intresserar jag mig för frågeställningarna: Hur konstrueras och förhåller sig aspekter av femininitet och maskulinitet till den egna identiteten i form av stil och yttre attribut? Hur konstrueras och förhåller sig aspekter av femininitet och maskulinitet till synlighet och erkännande i omgivningen?

Studien bygger på en konstruktivistisk ansats där konstruktioner och förhållanden kring femininitet och maskulinitet ställs i relation till heteronormativa förhållanden och

uppfattningar kring detsamma. Ett mer övergripande syfte innebär att jag önskar bidra till ett vidare dekonstruerande av heteronormativa föreställningar kring relationen mellan kön, genus och begär.

Butch och femme

En presentation av butch och femme utifrån den historiska amerikanska butch femme kulturen tjänar här sitt syfte genom att benämningarna förekommer såväl i min referenslitteratur som i mitt källmaterial. Således ger jag här en kort förklaring till dessa begrepp innan jag går vidare till det nästkommande avsnittet med rubriken *Studiens forskningsrelevans*, i vilket jag diskuterar några aspekter av studiens fokus i relation till genus- och queerforskningen.

Butch och femme kan beskrivas som två historiska (framförallt synliggjorda i en amerikansk kontext) benämningar för lesbiska genusidentifikationer/identiteter. Heidi Levitt, Elisabeth Gerrish och Katherine Hiestand beskriver i artikeln ”The misunderstood gender: a model of modern femme identity” (2003) att butch och femme som lesbiska genus först blev synliga i USA under den sena delen av 1940-talet, då kvinnor tilläts inträde på barer utan manligt sällskap. Medan butchkvinnors mer maskulina klädsel och korta hår starkt konfliktade med tidens feminina ideal uppmärksammades femmekvinnor för sin femininitet, starka läppstift och förförande klänningar (Levitt m.fl., s. 99).

Levitt m.fl. menar att butch femme par ökade allmän medvetenhet kring lesbiskhet genom sina urskiljbara genusrepresentation samtidigt som de liknade populärmedias och samtidens bilder av manligt och kvinnligt heterosexuellt genus. Vidare utgjorde butch femme identiteter något väldigt komplext som överskred och radikaliserade traditionella genusroller. Medan ett tillägnande av maskulinitetsymboler tånjde butchgenus på föreställningar kring vad det kunde betyda att vara kvinna samtidigt som femmegenus gav femininitetsymboler annorlunda och nya innebörder (Levitt m.fl., s. 99).

I dagens Sverige kan femme och butch beskrivas som två aktuella benämningar för lesbiska (och eventuellt bisexuella) genusidentifikationer som relaterar till olika aspekter av femininitet och/eller maskulinitet. Vad dessa betyder eller innebär är dock något individuellt och medan vissa ser butch femme som ett rollspel mellan två personer definierar andra femme och butch som självständiga genusidentiteter.

Studiens forskningsrelevans

Tjejerna mot strömmen och *Såna som oss* utgör ett intressant källmaterial inte bara för att det bygger på lesbiska tjejers egna berättelser utan även därför att det är ett hittills utforskat material. Som kulturella och materiella produkter innehåller böckerna värdefulla personliga berättelser skrivna utifrån lesbiska positioner.

Då området kring femininitet och/eller maskulinitet i relation till lesbisk identitet tidigare framförallt har lyfts fram och studerats inom den amerikanska forskningen med utgångspunkter i en amerikansk historisk eller nutida kontext, är det således en poäng att tala om detsamma utifrån en *svensk* kontext. Genom ett analyserande av berättelser ur *Tjejerna mot strömmen* och *Såna som oss* samt utifrån detta fokus på femininitet/maskulinitet i relation till lesbisk identitet med bakgrund av den heteronormativa genusordningen, menar jag att mitt studerande tillför något nytt och viktigt till den svenska genus- och queerforskningen.

Ett ytterligare argument kring studiens relevans grundar sig i min uppfattning kring lesbisk femininitet och maskulinitet, som något i queer- och genusforskningen såväl som i vardagen osynliggjort och oproblematiserat område. Min läsning av *Tjejerna mot strömmen* och *Såna som oss* har på denna punkt inspirerats av olika forskares resonemang i några studier som jag här kort ämnar presentera.

I artikel ”The misunderstood gender: a model of modern femme identity” (som ovan) undersöker Levitt m.fl. hur femmes erfar sina genusidentiteter och författarna menar att femmeidentitet fortfarande utgör ett kontroversiellt och baktalad ämne som sällan representeras i empirisk litteratur (Levitt m.fl., s. 99). Redaktörerna Laura Harris och Elisabeth Crocker ställer sig i boken *Femme* (1997) likt Levitt m.fl. kritiska till de perspektiv genom vilka femmes tidigare har lyfts fram. I följande citat talar de om denna innebörd samt att femmeidentiteter sällan har utgjort ensamt fokus i queerteori eller feministiskt teori:

As a result, femme voices that could teach us much about the intersections of feminist, lesbian, and queer identities are often overlooked. Second, a mainstream feminism has not analysed femme as a model of critical reshaped femininity and assertive sexuality. Such a model could be useful not only for lesbians but for many women. Third, queer theories have more often discussed femme identity in its relation to butch identity rather than focusing upon femme itself. At the same time, these queer theories about butch-femme portray femme as an aesthetic category rather than dealing with the ways femme bodies are already marked by different intersections of identity. (Harris & Crocker, s. 1)

Vidare utgör Halberstams bok *Female masculinity* (2000) ett projekt att synliggöra och problematisera kvinnlig och lesbisk maskulinitet. Halberstam lyfter i denna fram att det finns anmärkningsvärt lite skrivet om maskulinitet hos kvinnor och att kvinnlig maskulinitet både har ignorerats i kulturen i stort samt inom akademiska studier om maskulinitet (Halberstam, s. 2). I boken fokuserar Halberstam på maskulinitet och mångfalden av genusuttryck bland maskulina kvinnor från 1800-talets ’för-lesbiska’ praktiker till samtidens drag king framträdanden. Genom detaljerade textläsningar såväl som empiriska undersökningar blottlägger Halberstam en gömd historia kring kvinnliga maskuliniteter och argumenterar för en mer nyanserad förståelse av olika genuskategorier.

Teoretiska utgångspunkter

En kort historik kring det queerteoretiska forskningsfältet innebär att de queerteoretiska teoribildningarna runt 1990-talets mitt uppstod ur forskningsdisciplinen *gay and lesbian studies* som grundlades i USA vid 1980-talets början. Som största förespråkare för queerteorin kan filosofen Judith Butler nämnas, vars teori kring *den heterosexuella matrisen* i *Gender trouble* (1999) utgör det centrala teoretiska ramverket inför min tolkning och analys av *Tjejerna mot strömmen* och *Såna som oss*. Butlers teoretiserande och Tiina Rosenbergs tolkning av detsamma i boken *Queerfeministisk agenda* (2003) presenteras senare i detta avsnitt *Teoretiska utgångspunkter*. Inledningsvis under denna rubrik förtydligar jag min konstruktivistiska ansats, d.v.s. jag ger en förklaring till mina begreppliga utgångspunkter kring *kön och genus* samt kring *femininitet och maskulinitet*.

Kön och genus

Debatten kring kön och genus kan inom genusvetenskaplig forskning beskrivas som ett centralt tema där bl.a. Butler har spelat en avgörande roll. Debatten behandlas av Pia Lundahl i avhandlingen *Intimitetens villkor* (2001) där hon utifrån ett konstruktivistiskt perspektiv lyfter fram hur kulturella föreställningar kring kön, genus¹ och sexualitet inte fungerar som speglingar av något som finns i individen från början utan att dessa förståelser istället utgör en effekt av föreställningar som existerar före och utanför individen. Snarare än att påverka vår upplevelse av kön, genus och sexualitet utgör de kulturella föreställningarna själva förutsättningen för vad vi över huvud taget kan erfara. Butler menar i relation till resonemanget att det inte finns något (kön) bakom det som vi benämner som genus och att det vi kallar kön således är kulturellt skapat. På så sätt innebär en begreppslig separering av kön och genus (sex/gender) enligt henne ett upprätthållande av en föreställd skillnad mellan biologiskt givet och kulturellt skapat (Lundahl, s 9, 14).

Mot denna bakgrund använder Butler den engelska termen *gender* (genus) för att beteckna såväl kön och genus som kulturella konstruktioner. Lundahl menar att en överföring av resonemanget till svensk språkanvändning innebär att genus därmed bör användas för att undvika den distinktion som kön och genus som begreppspar reproducerar. *Gender* används dock i vardaglig och akademisk engelsk språkanvändning vanligtvis för att beskriva både kön och genus. Detta skiljer sig från den svenska språkanvändning där genus som begrepp framförallt används i akademiska sammanhang och där det har den språkliga fördelen att sammankopplas med det kulturellt producerade könet. En sådan användning av genus riskerar dock att reproducera föreställningen om kön som något som föregår genus som kulturellt producerat (Lundahl, s. 14 f).

Jag menar att det i en studie som syftar till att synliggöra och problematisera konstruktioner och förhållanden mellan femininitet/maskulinitet och lesbisk identitet blir nödvändigt att begreppsmässigt separera kön och genus, d.v.s. kön och femininitet och maskulinitet. Studien tar emellertid och samtidigt, trots den distinktion som en sådan begreppslig separering riskerar att förstärka, sin utgångspunkt i ovan resonemang kring såväl kön och genus som sociala och kulturella konstruktioner.

¹ *Genus* är mitt tillägg. Lundahl använder *kön* för att beteckna både kön och genus.

Femininitet och maskulinitet

Följande avsnitt syftar till att erbjuda en konstruktivistisk förståelse av femininitet och maskulinitet där femininitet och maskulinitet snarare än att 'naturligt' följa biologiska kroppar, konstrueras socialt och kulturellt. Med utgångspunkt i de brittiska socialpsykologerna Wethrell och Edleys resonemang redogör Eva Magnusson i boken *Psykologi och kön* (2003) för vad hon benämner som ett diskursivt perspektiv på maskulinitet, vilket inbegriper en syn på maskulinitet som något föränderligt och icke naturgivet. Trots ett ensidigt fokus på maskulinitet och män menar jag att resonemanget kan överföras till en konstruktivistisk förståelse av såväl femininitet och maskulinitet.

Ett diskursivt synsätt på maskulinitet innebär som Magnusson hävdar ett avståndstagande från de inte ovanliga uppfattningarna att maskulinitet antingen är något man *föds med* eller något man *blir*. Medan det första perspektivet utgår från att mäns genetiska och hormonella karakteristiska gör dem särskilt benägna till maskulina beteenden går det andra ut på att pojkar under socialisationen succesivt tar till sig maskulina egenskaper som senare blir så stabila att de inte går att förändra. Ur ett diskursivt perspektiv är det istället själva *praktiken* som definierar maskulinitet där maskulinitet är något som dagligen presteras i samspel med andra. Maskulinitet är på detta sätt en konsekvens av vissa beteenden snarare än en orsak till dem (Magnusson, s. 79 f).

Magnusson menar vidare att män åstadkommer maskulinitet och blir betraktade (av omgivningen och av sig själv) som maskulina genom att bete sig i enlighet med de normer som gäller i en viss kultur. Att maskulinitet och femininitet uppfattas som något som kommer innifrån snarare än något som utförs hänger samman med de rådande kulturella och psykologiska förståelserna av maskulinitet och femininitet. Vidare framstår mäns maskulinitet som 'naturlig' genom daglig upprepning av vad som uppfattas som maskulina beteenden och handlingar, vilket gör dessa mer eller mindre automatiska (Magnusson, s 81).

Med bakgrund av Magnussons resonemang utgår jag i studien från femininitet och maskulinitet som *praktiserade* sociala och kulturella konstruktioner som varken utgör något naturligt manligt eller kvinnligt eller något konstant och stabilt. Genom att betrakta femininitet och maskulinitet som *praktiker* menar jag att en kvinna kan prestera femininitet eller 'vara' feminin på samma sätt som hon således kan prestera maskulinitet eller 'vara' maskulin. Den dominerande och kulturella förståelsen av kvinnor som feminina och män som maskulina innebär emellertid att villkoren och förutsättningarna för feminina respektive maskulina praktiker och uttryck skiljer sig åt och har betydelse.

Genus i relation till lesbisk identitet har den amerikanska gay and lesbian forskningen framförallt lyfts fram i termer av butch femme identiteter, och där dessa vanligtvis har uppfattats och beskrivits som genusidentifikation/identiteter med en gemensam subjektposition, d.v.s. utgångspunkten har legat i femme och butch som ett kompletterande subjektpar. I denna studie innebär mitt fokus på femininitet och maskulinitet utifrån en konstruktivistisk ansats för det första att jag tar avstånd från ett grundantagande om femininitet och maskulinitet som naturliga eller självklara komplement och/eller som ett attraktionspar. För det andra kan ett queerteoretiskt projekt enligt min mening inte ta sina utgångspunkter i en syn på femininitet och maskulinitet som fasta eller naturliga motpoler genom vilket femininitet utesluter maskulinitet och vice versa. Detta bygger enligt min mening på en traditionell och dualistiskt västerländsk uppdelning av kvinnor och femininitet respektive män och maskulinitet som varandras motsatser.

Inledning till queerteori

Queerteori utgör ett forskningsfält som bygger på ett konstruktivistiskt tänkande och som utifrån mina förkunskaper kan beskrivas kretsa kring ett aktivt ifrågasättande och synliggörande av hur *normer* bildas, upprätthålls och reproduceras. I queerteoretiska analyser är det framförallt den heterosexuella normen som har stått i fokus, men det är inte bara heteronormativitet som dekonstrueras inom queerteori, utan allt som framstår som 'det normala'.

En central tanke inom queerteori utgörs av ett ifrågasättande av 'fasta' identiteter och kategorier, vilket innebär att det queerteoretiska projektet leder till ett sökande efter osynliggjorda variationer. Det konstruktivistiska tänkandet handlar på detta sätt om ett betraktande av exempelvis identiteter, känslor och kultur som något socialt konstruerat. Detta betyder självklart inte att tolkningen av dessa konstruktioner inte får materialistiska och faktiska konsekvenser. Kön, begär och sexualitet är enligt Butler m.fl. institutionaliserat i heterosexualitetens namn så att den heterosexuella livsstilen framställs som 'det normala'.

I artikel "Queer Theory: Vad är det och vad är det bra för?" som ingick i *Lambda Nordicas* specialnummer om queerteori 1996 påpekar Don Kulick, som Rosenberg framhåller, att det som förenar alla queerteoretiker är synen på den *normativa* heterosexualiteten som ett problem. Kulick förklarar heterosexualiteten inte som en självklarhet utan istället som en uppsättning identiteter, relationer och värderingar som uppstått till följd av bestämda sociala, historiska och kulturella betingelser. Att kön och genus skapas genom den rådande och dominerande diskursen är enligt Rosenberg en utgångspunkt inom queerteori som till stor del bygger på utgångspunkterna i Michel Foucaults teoribildning och med Judith Butler som mest kända förespråkare. I boken *Sexualitetens historia* utgår Foucault från att det fenomen som kallas *sexualitet* är historiskt utformat och att sexualiteten således saknar ett ur-ursprung. En av Foucaults poänger utgörs av *makt* som det centrala i ett vidmakthållande av en genusordning som går ut på kvinnor och män som varandras komplement. Rosenberg poängterar i sammanhanget att lesbiska feminister som Gayle Rubin, Monique Wittig och Adrienne Rich introducerade begreppen *det heterosexuella kontraktet* och *den obligatoriska heterosexualiteten* före Butler och Foucault (Rosenberg, s. 70 f, 83, 87).

Den heterosexuella matrisen

Det kulturellt skapade sambandet mellan kön/genus och begär förklaras av Butler genom *den heterosexuella matrisen*, vilket innebär en diskursiv/epistemisk modell och en genusordning som förutsätter att begripliga kroppar måste utgå från ett stabilt kön som uttrycker ett stabilt genus (kvinnor uttrycker femininitet och män uttrycker maskulinitet). Denna ordning bygger på och förutsätter inte enbart att könen är *två* utan även att de är dikotomiskt och hierarkiskt ordnade och definieras som motsatser genom den obligatoriska heterosexualiteten (Rosenberg, s. 71). Butler förklarar i en fotnot den heterosexuella matrisen enligt följande:

I use the term *heterosexual matrix* [...] to designate that grid of cultural intelligibility through which bodies, genders, and desires are naturalized. I am drawing from Monique Wittig's notion of the "heterosexual contract" and, to a lesser extent, on Adrienne Rich's notion of "compulsory heterosexuality" to characterize a hegemonic discursive/epistemic model of gender intelligibility that assumes that for bodies to cohere and make sense there must be a stable sex expressed through a stable gender (masculine expresses male, and feminine expresses female) that is oppositionally and hierarchically defined through compulsory practice of heterosexuality (Butler, s. 194).

Rosenberg framhåller hur uteslutningen av homosexualitet i Butlers teoretiserande utgör en förutsättning för heteronormativitet. Vidare är den heterosexuella matrisen central för definitionen av det socialt godkända respektive det ickegodkända (Rosenberg, s. 71, 83). I följande citat illustrerar Butler hur vissa genus genom den heterosexuella matrisen begripliggörs medan andra obegripliggörs samt hur det obegripliga utgör en förutsättning för det begripliga:

”Intelligible” genders are those which in some sense institute and maintain relations of coherence and continuity among sex, gender, sexual practice, and desire. In other words, the spectres of discontinuity and incoherence, themselves thinkable only in relation to existing norms of continuity and coherence, are constantly prohibited and produced by the very laws that seek to establish causal or expressive lines of connection among biological sex, culturally constituted genders, and the “expression” or “effect” of both in manifestation of sexual desire through sexual practice (Butler, s. 23).

Butlers mest grundläggande ifrågasättande utgörs enligt Rosenberg av den heteronormativa definitionen av kvinnor och män enligt logiken feminin = kvinnlig = kvinna och maskulin = manlig = man. Kroppar är på detta sätt inte begripliga i sig utan kulturen skapar begripliga kroppar genom den heterosexuella matris som kräver en genusordning med två tydligt identifierbara kön/genus, d.v.s. ett kvinnligt/feminint och ett manligt/maskulint (Rosenberg, s 71).

Kön/genus handlar i Butlers teoretiserande kring det centrala begreppet *performativitet* om att *göra* och inte om att *vara*. Rosenberg förklarar hur installerandet av könsidentiteter enligt Butler sker genom en stiliserad upprepning av akter och könsidentiteternas sociala stabilitet vilar i sin tur på just upprepning. Möjlighet till förändring av den normativa logiken skapas emellertid samtidigt genom att det inte går att kopiera eller imitera något exakt likadant varje gång. Varje ny upprepning innebär på detta sätt en möjlighet till stora eller små förskjutningar och köns/genusidentiteter kan både medvetet och omedvetet spelas ’rätt’ eller ’fel’. Butler menar vidare att ett upprätthållande och förstärkande av normerna garanteras när de flesta betar sig i enlighet med vissa genusnormer. Avslutningsvis framhåller Rosenberg att normbrytningar kanske tydligast syns när femininitet inte automatiskt knyts till en kvinnokropp eller maskulinitet till en manskropp (Rosenberg, s. 70 f, 74 f).

Metodik

Avsnittet *Metodik* är uppdelat under två rubriker som omfattar mitt urval och hanterande av källmaterialet samt mitt genomförande av en queerteoretisk berättelseanalys. Därmed avslutar detta metodikavsnitt del 1 i studien och leder in på del 2 som består av analysen.

Urval och hantering av källmaterial

Inledningvis vill jag lyfta fram hur mitt val av berättelser skiljde sig åt mellan de båda antologierna genom att *Såna som oss* innehåller berättelser skrivna av både killar och tjejer. Urvalet av berättelser var utifrån detta således mindre i *Såna som oss* än i *Tjejerna mot strömmen*. Vidare och medan berättelserna i *Tjejerna mot strömmen* är skrivna genom en gemensam och liknande *personlig* berättandestil varierar densamma i *Såna som oss* genom att vissa berättelser exempelvis presenteras i serietidningsform eller vad som kan tolkas som mindre tydligt personligt skrivande o.s.v. För att underlätta tolkning och analys av berättelserna önskade jag enbart arbeta med material som var skrivet i *jagform*. Att påpeka är att jag har enbart valt att inkludera en berättelse ur *Såna som oss*, nämligen ”Utklädningslådan” av Ulrika Dahl, vilken genom dess berättande i jagform utgör ett liknande personligt berättande.

Mitt val av berättelser som jag inkluderar i analysen grundade sig vidare i huruvida berättelserna tar upp eller belyser några aspekter som kan relateras till femininitet och/eller maskulinitet. Även om de båda antologierna samlas kring ett gemensamt tema utgörs berättelserna av en mängd olika fokus, vilket innebär att de i olika utsträckning kretsar kring aspekter av femininitet och maskulinitet. Berättelserna ”Butch och stolt”, ”Femme och stolt” och ”Utklädningslådan” kan utifrån detta lyftas fram som de enda berättelserna vilka i sin helhet kretsar kring ett fokus på femininitet/maskulinitet. Eftersom att jag enbart har valt att inkludera en berättelse ur *Såna som oss*, vilket ytterligare hänger samman med att från början enbart hade tänkt arbeta med *Tjejerna mot strömmen*, är det möjligt att jag ur *Såna som oss* lämnar ute berättelser vars innehåll eventuellt relaterar till aspekter av femininitet/maskulinitet. Inkluderandet av just ”Utklädningslådan” av Ulrika Dahl bygger förutom genom dess jämförbara berättandeform på att den i sin helhet relaterar till dessa aspekter som utgör fokus för studien.

De samtliga berättelserna som jag hämtar citat från utgörs av: ”Butch och stolt” av Åsa Mellblom, ”En tonårsflatas tankar” av Lizen Hedlund, ”En queer flatas tankar om sexualitet” av Angelica Engborn, ”Femme och stolt” av Sara Trobeck som intervjuar kompisen och Karin, ”Hjärtat sitter till vänster” av Emma Frieman ur *Tjejerna mot strömmen* samt ”Utklädningslådan” av Ulrika Dahl ur *Såna som oss*.

Avslutningsvis vill jag förtydliga att mängden innehåll som i analysen citeras från de respektive berättelserna varierar med hur mycket innehåll som kan relateras till de teman som jag i enlighet med studiens syfte arbetar fram. I den kommande analysdelen arbetar jag således tematiskt.

I hanterandet av källmaterialet använder jag genomgående ’lesbisk’ och ’lesbiskhet’ om inget annat anges och som synonym till ’flata’, vilket utgör den vanligast förekommande benämningen. Jag vill dock poängtera att jag i mitt hanterande av källmaterialet inte kan utgå från att samtliga författare beskriver sig själva genom just begreppet ’lesbisk’. I Emmas

”Hjärtat sitter till vänster” menar jag att en bisexuell identitet är lika möjlig som en lesbisk genom Emmas beskrivning av sig själv som ’ickeheterosexuell’. Ett inkluderande av ett bisexuellt perspektiv hade enligt min mening både varit intressant och viktigt i en studie som denna samtidigt som det hade krävts ett större underlag och källmaterial, vilket hade gjort studien mer omfattande att genomföra.

En queerteoretisk berättelseanalys

Inledningsvis under denna rubrik vill jag framhålla hur berättelser och berättande idag ägnas en allt större uppmärksamhet inom olika vetenskapliga discipliner. Ingrid Heyman och Héctor Pérez Prieto förklarar i *Om berättelser som redskap i pedagogisk forskning* (1998) vad ett sådant intresse för berättelser handlar om:

Ett sådant intresse gäller berättandets betydelse och möjligheter i det levda livet och de olika praktiker människorna är involverade i, för vårt sätt att erfara och få kunskap om världen, att organisera och ge mening åt våra erfarenheter, att konstruera våra identiteter och att fömedla våra erfarenheter till andra (Heyman & Prieto, s. 2 f).

Resonemanget kan relateras till *Tjejerna mot strömmen* och *Såna som oss* som innehållande personliga berättelser med utgångspunkt i ickeheterosexuella erfarenheter och ickeheterosexuella identiteter mot bakgrunden av en heteronormativ samhällsordning.

Vad kan i sin tur lyftas fram kring inbörden av att studera personliga berättelser såsom i dessa antologier? Att studera livsberättelser handlar som Heyman och Prieto framhäver framförallt om att aktivt försöka förstå vad som sägs och att anstränga sig att sätta sig in i hur den berättande tänker om sin situation. I analyser av berättelser är det just det berättade livet som forskaren har tillgång till. Man kan således tala om en skillnad mellan det levda livet, det upplevda livet och det *berättade livet*, d.v.s. de berättelser om det levda och upplevda livet som forskaren och läsaren tar del av (Heyman & Prieto, s. 3 f).

Berättelser och berättelsers innehåll får enligt Heyman och Prieto innebörd av och utgör handlingar i de specifika sammanhang i vilka de konstrueras. Med utgångspunkt i forskningsrapporten *Om berättelser som redskap i pedagogisk forskning* (1998) menar de att forskarens ambition kan vara att knyta samman utsagor på individnivå med en förståelse av strukturella eller sociala förhållanden. Omvänt kan det också handla om att forskaren försöker begripa sociala fenomen eller sociala relationer via individers utsagor. På dessa sätt menar författarna att sammankopplingen mellan individ och struktur, mikro- och makronivå och personlighet och kultur därmed betonas. Vidare hävdar de att båda leden måste belysas om ett socialt fenomen ska kunna förstås någorlunda väl (Heyman & Prieto, s. 4 f).

Heyman och Prieto fortsätter och hävdar att en utgångspunkt i individers utsagor inte måste innebära ett kunskapsintresse som fokuserar på individer som personer. Tvärtom, och som i deras fall, kan det primära intresset utgöras av ett fokus på individer utifrån vissa bestämda positioner i ett särskilt sammanhang. Genom en inriktning som den senare belyses det sociala sammanhanget enligt författarna via individer samtidigt som individer tydliggörs genom sin kontext, sin historia och sitt sammanhang (Heyman & Prieto, s. 5).

För att koppla samman ovan resonemang med min ambition att synliggöra och problematisera konstruktioner och förhållanden mellan femininitet/maskulinitet och lesbisk identitet övergår jag härmed till Bidy Martin och boken *Femininity played straight* (1996). Martin framhåller

i följande citat att det är genom att synliggöra och problematisera genusvariationer och genusuttryck som gränserna för vad som är kulturellt begripligt kan vidgas:

On the basis of crucial metatheoretical evacuations of supposedly natural or psychologically entrenched gendered cores, I suggest we make gender identities and expressions the site of close readings that work to expose the infinitely complex and shifting dynamics, both psychic and social, that such identities and expressions both obscure and illuminate so that gender - and "femininity," in particular - becomes a piece of what feminist and queer theories together complicate and put into motion (Martin, s. 94)

Lundahl menar i *Intimitetens villkor* (2001) på ett liknande sätt att queerteori inte handlar om *en* teori utan snarare om olika sätt att problematisera och dekonstruera föreställningar om kön, begär, identitet, sexualitet och det vi kallar subjektet (Lundahl, s. 14). I samma bok och med sitt fokus på intimitet mellan kvinnor hävdar Lundahl att normöverträdelser inte kan behandlas och studeras oberoende av hur normalitet definieras (Lundahl, s. 9). Förhållanden kring femininitet och maskulinitet kan med denna bakgrund inte behandlas som fenomen utanför eller oberoende av (hetero)normativa konstruktioner och uppfattningar kring detsamma, utan måste förstås mot bakgrund av rådande villkor.

Hur går jag utifrån ovan resonemang till väga i studiens analysdel? Metodiskt tar jag hjälp av queerteoretiska utgångspunkter kring dominerande strukturella och sociala förhållanden för att förstå och lyfta fram konstruktioner och förhållanden mellan femininitet/maskulinitet och lesbisk identitet i berättelserna ur *Tjejerna mot strömmen* och *Såna som oss*. En betoning ligger således både på en individnivå och en strukturnivå men där individnivån i enlighet med Heyman och Prietos resonemang snarare handlar om ett fokus på individers särskilda positioner än på individer som personer. Eftersom detta fokus även innebär att det sociala sammanhanget lyfts fram, vilket sker via de personliga berättelserna, menar jag att studien samtidigt erbjuder ett synliggörande och ett problematiserande av kulturella och normativa föreställningar kring relationen mellan kön, genus och begär, vilket jag i inledningen nämnde som ett mer övergripande syfte.

I studiens följande analysdel använder jag benämningen 'den heteronormativa genusordningen' som synonym för Butlers teoretiserande kring 'den heterosexuella matrisen'. Vidare står förkortningarna Tms och Sso i mina källhänvisningar för *Tjejerna mot strömmen* respektive *Såna som oss*. Avslutningsvis förekommer begreppen 'kvinnlig' respektive 'manlig' enbart som hänvisning till substantiven kvinna och inte som adjektiv där istället feminin respektive maskulin används.

Del 2: *Analys*

Inledningsvis vill jag framhålla att berättelserna i analysen samskrivs tematiskt och att analysen är uppdelad i två delar; *Friheter och begränsningar* och *Synlighet och erkännande*. Medan den första analysdelen innebär ett fokus på skapanden och uttryck av femininitet/maskulinitet i relation till den egna identiteten och begäret, innebär den andra analysdelen ett fokus på omgivningen och hur lesbisk identitet uppfattas och bemöts i densamma. Dessa delar knyts avslutningsvis samman och diskuteras ur ett vidare perspektiv under rubriken *Avslutande diskussion*.

Friheter och begränsningar

Denna första analysdel *Friheter och begränsningar* bygger på temat med underrubriken *Stil och yttre attribut* och avslutas med en *Sammanfattande diskussion*. Jag arbetar i denna analysdel utifrån de samtliga berättelserna, d.v.s. ”Butch och stolt” av Åsa Mellblom, ”En tonårsflatas tankar” av Lizen Hedlund, ”En queer flatas tankar om sexualitet” av Angelica Engborn, ”Femme och stolt” av Sara Trobeck som intervjuar kompisen Karin, ”Hjärtat sitter till vänster” av Emma Frieman samt ”Utklädningslådan” av Ulrika Dahl.

Stil och yttre attribut

På vilket sätt kan kläder och yttre attribut kopplas samman med människors identiteter? I boken *Gör kläderna mannen?* (1998) lyfter Jacobsson fram klädbrukets olika dimensioner och hävdar att genus, kön, ålder och olika yrkesroller visualiseras i klädseln. Kläder används vidare för att bygga upp identiteter, skapa självrepresentation samt för att kategorisera andra. Med kläder kan vi enligt Jacobsson både *medvetet* kommunicera olika budskap, och människor lär sig tolka och använda former och färger för att symboliskt markera skillnader mellan individer och grupper, kvinnligt och manligt o.s.v. (Jacobsson, s. 16 f).

I Sara Trobecks intervju av kompisen Karin i ”Femme och stolt” berättar Karin att hon kom ut i 25-års åldern och att det tog lång tid för henne att komma underfund med att hon var lesbisk. Hon beskriver:

Eftersom jag är och alltid har varit väldigt feminin till utseende och sätt, tog det lång tid för mig att själv komma underfund med att jag är lesbisk, jag var förvirrad och lurade mig själv. Jag var ju inte typen. Jag ägde ingen rutig flanellskjorta eller säckiga jeans. Jag följde inte TV-serien `Kvinnofängelset` som alla straighta tjejer tror att flator gör. Snusade inte, slogs inte, hade inte rakad skalle eller en massa tatueringar. Ingen MC heller (Tms, s. 92, del av citat i boken).

Centralt i Karins resonemang kring heterosexualitet respektive lesbiskhet ligger olika föreställningar om de yttre attributens symbolik. Medan feminint utseende och sätt utgör symboler för heterosexuell identitet, symboliseras den ’lesbiska typen’ av att bära rutig flanellskjorta och säckiga jeans, snusa och vara i slagsmål, ha rakad skalle eller tatueringar och köra MC. Karin föreställer sig således lesbiskhet som relaterat till en viss maskulin stil.

Att vara heterosexuell respektive lesbisk är på detta sätt något som skiljer sig åt genom olika stilar och uttryck relaterat till femininitet respektive maskulinitet.

Karins beskriver hur hon senare kom att tänka kring sin stil i relation till sin identitet som lesbisk:

I början trodde jag att alla mina strassbälten, pärltoppar och glänsande smycken skulle tvingas emigrera från min lägenhet när ordet 'flata' flyttade in. Men jag bönade och bad på mina bara knän för glittret, skorna och topparna; försäkrade dem om att de fortfarande var nummer ett i mitt liv trots att flatan gjort entré (Tms, s. 93, del av citat i boken).

I resonemanget tampas Karin med att försäkra sig om att de feminina yttre attributen inte måste överges på grund av en identitet som lesbisk. Med bakgrund av en föreställd relation mellan femininitet och heterosexualitet respektive maskulinitet och lesbiskhet innebär den lesbiska identiteten för Karin till en början ett ifrågasättande av sig själv, sin stil och sitt intresse för feminina yttre attribut.

Vidare beskriver Karin hur hon under den första tiden som lesbisk valde att dölja sin lesbiska identitet genom femininitet:

När jag var nyutkommen kändes det ännu viktigare att visa min kvinnlighet, i början var jag rädd för reaktionen från omvärlden, och då framförallt från mina arbetskollegor. Jag ville inte att det skulle synas att jag var flata. Idag är jag trygg i min sexualitet och bryr mig inte om den biten längre. Jag är född så här, min feminina stil är en del av mig, oavsett om jag är straight eller lesbisk (Tms, s. 93, del av citat i boken).

Karins väg till att känna sig bekväm och tillfreds med sig själv innebär att gå igenom en process av problemlösning. I denna process står kombinationen av femininitet och lesbiskhet i fokus, vilken till en början föreställs och upplevs som en otillgänglig och mer eller mindre obegriplig position. Som bakgrund till denna begränsning ligger en konfrontation med normativa föreställningar kring femininitet som (enbart) ett uttryck för kvinnlig heterosexualitet. lesbisk identitet och stil är i Karins föreställningar på detta sätt och till en början begränsat till uttryck för maskulinitet.

Åsa talar i berättelsen "Butch och stolt" om identifikationen butch och förklarar att hennes maskulinitet framförallt har med det yttre att göra:

Butch innebär olika saker för olika människor. För mig innebär det flera saker. Butch är ett genus någonstans i gråzonen mellan kvinna och man. Min maskulinitet sitter nog mest på utsidan, medan det för andra butchar kanske också sitter på insidan (Tms, s. 101).

Vidare berättar Åsa att det tog lång tid innan hon själv kunde acceptera och känna sig bekväm med sin maskulinitet och sin femininitet:

Butchar är pojkflickorna som aldrig blev flickflickor. För oss gick det aldrig över. /.../ Det tog lång tid innan jag var beredd att se hela mig. Beredd att se att jag inte är något freak utan en precis lagom mix av maskulint och feminint för att vara bra som jag är (Tms, s. 98).

Citatet illustrerar hur Åsa i sin uppfattning och utveckling av sig själv förhåller sig till en förväntad femininitet med bakgrund av hennes position som tjej. Åsa fortsätter:

Pojkflickor var okej i min familj. Även min mamma hade varit en pojkflicka. Sen hade hon förstås vuxit upp, gift sig med min pappa och skaffat barn. I och med det växte jag upp med föreställningen att det hela var tidsbegränsat.(...) Var fanns alternativen? Var fanns förebilderna bortom normen? Jag kunde inte se mig själv i någon enda vuxen kvinna (Tms, s. 103).

Resonemanget lyfter fram Åsas upplevelse av maskulinitet eller 'pojkflickhet' som en godkänd identifikation under en viss period i tidig ålder, men som därefter och istället förväntas övergå till en identifikation med femininitet. Åsa förklarar vidare sin relation till femininitet och maskulinitet kring det yttre under tonåren och hur hon numera, utifrån sin identitet som butch och lesbisk, känner sig stolt och bekväm med både sin maskulinitet och sin femininitet:

Nu är jag butch och flata. Jag behöver inte vara pojke eller man för att rättfärdiga min maskulinitet. I tonåren blev jag lite mer tjej, pojkflickan gick ner på sparlåga. Jag lade mig till med tjejiga saker som jag inte slutat med. Hårkontroll. Raka benen och plocka ögonbrynen. Färga ögonfransarna ibland. Jag har haft perioder när jag sminkat mig, men nu gör jag det inte om det inte är för något speciellt ändamål. Jag älskar min femininitet, när jag nu äntligen känner mig bekväm med min maskulinitet (Tms, s. 104).

Att som tjej kunna uttrycka maskulinitet och samtidigt känna sig bekväm och tillfreds med detsamma innebär för Åsa likt Karin att gå igenom en process av problemlösning. Denna process kretsar i Åsas berättande kring en konfrontation med dominerande sätt att uppfatta relationen mellan kön och femininitet/maskulinitet, och där förväntningarna utifrån en position som tjej ligger i ett skapande av femininitet snarare än maskulinitet. Åsas påpekande av att hon numera inte behöver vara pojke eller man för att rättfärdiga sin maskulinitet illustrerar det centrala i Åsas process, d.v.s. ett förhållningssätt till dominerande föreställningar kring relationen mellan kön och genus, vilket här kretsar kring konstruktionen av maskulinitet som något förbehållet pojkar och män.

Avsnittet kring stil och yttre attribut fortsätter med ett citat där Karin utifrån sin femmeidentitet berättar om sitt intresse kring kläder och stil:

I grunden är jag femme-flata men jag använder herrparfym, bär herrklocka och älskar även att klä mig i åtsittande herrkostym, hatt och slips. Denna sida hos mig vill jag gärna utveckla, det är en kick att klä ut sig och det blir lite av en show (Tms, s. 96, del av citat i boken).

I Karins påpekande av att hon är femmeflata *men* använder herrparfym, herrklocka, herrkostym, hatt och slips, framträder ett förhållningssätt till de yttre maskulina attributen som 'egentligen' placerade utanför en identifikation som femme. Karins självrepresentation och femmeidentitet omfattas samtidigt med detta av en frihet och positivitet kring att experimentera med vad som vanligtvis betraktas som manliga/maskulina kläder och attribut.

Lizen beskriver i berättelsen "En tonårsflatas tankar" en liknande positiv känsla kring att i sin stil variera mellan kläder och attribut med kvinnlig/feminin respektive manlig/maskulin symbolik:

Jag är en ung och stolt tjej som klär mig i både kjol, byxor, klänning, slips och kavaj beroende på humöret. Sexualiteten sitter inte i kläderna. Ibland sminkar jag mig jättemycket och ibland sminkar jag mig inte alls. Och jag är lika mycket flata oavsett (Tms, s. 129).

I citatet framgår samtidigt hur Lizen förhåller sig till uppfattningar om vad hon menar utgör en föreställd relation mellan stil och lesbisk identitet, vilket tydliggörs i påpekandet kring att hon är lika mycket lesbisk oavsett om hon uttrycker sig genom femininitet eller maskulinitet. Resonemanget kan relateras till ett citat av Ulrika i berättelsen "Utklädningslådan":

Femme drag är feminin utklädnad. Och den kan man inte hitta på en damavdelning. Det är ett konstprojekt./.../ Vi är många som vägrar inlemma oss. Som vägrar att se femininitet som en fälla, utan istället som något spännande och lustfyllt./.../ Att vara tjej och gå i klänning betyder inte att man är heterosexuell innerst inne. Det behöver inte ens betyda att man är kvinna. Kjolen tillhör ingen (Sso, s. 73).

Ulrika lyfter fram att kläder och stil inte säger något om sexuell identitet, och fokuserar på föreställningar om femininitet som detsamma som heterosexualitet. Femininitet kan utifrån Ulrikas resonemang lika gärna vara ett uttryck för lesbisk identitet och grunda sig i ett medvetet val där femininiteten innebär ett spännande stiluttryck. Ulrika talar vidare kring relationen mellan femininitet och femmeidentitet:

Femmes koloniserar femininiteten, gör om den, fyller den med vad den betyder för oss. Precis som att vara drag king inte handlar om förakt för det feminina eller längtan efter samhörighet med den traditionella maskuliniteten. Det handlar om strategier. Vi delar kampen för att utvidga definitionen av vad femininitet och maskulinitet betyder (Sso, s. 74).

Resonemanget belyser Ulrikas förhållningssätt till en begränsning i betydelsen av femininitet genom dominerande föreställningar och förståelser av detsamma. Ulrika menar att den dominerande konstruktionen av femininitet inte omfattar eller gör sig gällande för femmes och talar om strategier för att utvidga och synliggöra alternativa betydelser och innebörder av femininitet respektive maskulinitet.

Att uttrycka maskulinitet innebär enligt Åsa en frihet att leka och experimentera, vilket kan relateras till Ulrika, Lizen och Karins resonemang kring femininitet. I följande citat belyser Åsa innebörden av betrakta sig som butch:

I viss utsträckning handlar butch om ett rollspel, men i grunden handlar det om identitet, för somliga både en sexuell identitet och en genusidentitet. Rollspelet går inte ut på att låtsas, utan om att medvetet konstruera eller iscensätta sitt genus, ungefär som kvinnor och män iscensätter kvinnlighet och manlighet. När man bejakar maskuliniteten kan man leka med den. Jag behöver inte kalla mig för butch, och jag behöver inte skriva på något papper – jag får vara som jag vill. Men butch synliggör något viktigt hos mig, något som varken kvinna eller flata synliggör. Därför väljer jag att kalla mig butch (Tms, s. 101).

Att kalla sig butch utgör för Åsa ett medvetet val som innebär ett synliggörande av henne själv som sträcker sig utanför innebörden av benämningarna 'kvinna' eller 'flata'. Vidare lyfter hon fram bilden av maskulinitet och femininitet som något bortom kön, som något som iscensätts av såväl heterosexuella som homosexuella.

Karin fokuserar utifrån en femmeidentitet på stil och intressen och hur olika intresseområden, med utgångspunkt i sin tidigare relation med en tjej, kan beskrivas och förstås:

I mitt tidigare förhållande var det alltid jag som fixade det praktiska hemma – borrade upp hyllor, programmerade datorn, skruvade lister, bytte säkringar, höll ordning på ekonomin. Jag är mer praktisk lagd än min före detta tjej, så det föll sig naturligt. Så visst, ur det hänsendet var jag väl 'mannen' i förhållandet, men det är egentligen irrelevant att definiera ett förhållande utifrån de stereotypiska könsrollerna man och kvinna. Likväl som jag tycker om att handla korsetter och pushup-bh, tar jag lika gärna en sväng på Clas Ohlson för att köpa en limpistol (Tms, s. 96, del av citat i boken).

Karin relaterar i citatet sitt praktiska intresseområde till beskrivningen av att vara 'mannen i förhållandet' och poängterar en begränsning i en sådan definition genom dess hänvisning till den stereotypa manliga könsrollen. Resonemanget klarlägger vidare Karins femmeidentitet som omfattande såväl maskulina och feminina intressen genom ett bejakande av både maskulina och feminina intresseområden.

Resonemanget kan relateras till Angelica som i berättelsen "En queer flatas tankar om sexualitet" talar om vad som vanligtvis beskrivs som maskulina respektive feminina beteendekområden, här i relation till sin egen roll i sängen:

Jag gillar också allt möjligt annat när det gäller att ta emot sex. Dessutom vill jag själv göra allt detta på tjejen jag är med. Jag är lika mycket aktiv som passiv, lika dominant som undergiven, lika mycket "kille" som "tjej" i sängen. Det är en del av allt jag älskar med att vara flata. Jag behöver inte ha någon bestämd roll alls, utan just det att jag inte har någon gör mig åtråvärd på marknaden (Tms, s. 160).

Och vidare:

Skillnaden som finns mellan kvinnors och mäns sexualitet är stor, men den har inte alltid funnits där och den minskar stadigt. Även här är pionjärerna på männens område flator, eftersom vi har större frihet att bejaka vår manlighet, det till och med uppmuntras och förväntas av en (Tms, s. 161).

Att vara aktiv och passiv, dominant och undergiven samt 'kille' och 'tjej' syftar i citatet på uttryck för maskulint respektive feminint beteende, och Angelica lyfter fram positionen som lesbisk som möjliggörande av båda dessa aspekter, roller och beteenden. Resonemanget förtydligas i hennes påpekande av att maskulinitet är något som hos lesbiska tjejer både förväntas och uppmuntras, vilket hon menar öppnar upp för ett bejakande av vad som fortfarande betraktas som manligt sexuellt beteende.

Aspekter av femininitet och/eller maskulinitet i relation till stil och yttre attribut kan även relateras till en diskussion kring *attraktion* och *begär*. Emma beskriver i berättelsen "Hjärtat sitter till vänster" vad hon finner attraktivt hos en tjej:

Jag åtrår henne som inte passar in i de två grupperna vi fått för oss att dela in folk i. Hon som är mittemellan. Hon med det korta håret, det hesa skrattet, de säckiga jeansen. Hon som hellre skulle dö än sätta på sig en klänning. Hon som får mig att rodna och inse att jag tycker om att bli uppvaktad. Det är något med hennes starka händer, hennes raka rygg. Slöjan av misstro under en vaksam intensiv blick. Det är något i hennes blick när hon ser på mig. Ser mig (Sso, s. 71).

Genom att presentera bilden av en tjej med maskulina gester, stil och beteende illustrerar Emma det attraktiva med lesbisk maskulinitet, vilket betonas som en position 'mittemellan' och som något åtråvärt vid sidan av dominerande sätt att dela upp och beskriva kvinnor och män.

Resonemanget kan relateras till Angelica som argumenterar för kvinnlig maskulinitet och det attraktiva med detsamma:

Det finns butchar som är manligare än genomsnittsmannen, men hon har ju fortfarande kvinnokropp, kvinnliga erfarenheter och egenskaper, (om än konstruerade av samhället.) Som flata attraheras jag av kvinnokroppen (dock gärna en pojaktig sådan) samt stolthet och bejakande av denna hos ägarinnan. Jag gillar kvinnor med en lagom dos manlighet, sådan kvinna som jag själv strävar efter att vara. Varför skulle jag rata manlighet bara för att jag är lesbisk? (Tms, s. 160).

Det eftersträvansvärda både hos sig själv och hos en partner utgörs i Angelicas diskussion av en kombination av just maskulinitet och kvinnlighet. Att poängtera är hur Angelica resonerar genom att förhålla sig till en föreställning om lesbiskt begär som detsamma som en attraktion eller dragning till femininitet, vilket illustreras genom frågeställningen varför hon skulle rata manlighet bara för att hon är lesbisk. En attraktion till tjejer med maskulinitet utgör på detta sätt något som Angelica betonar i relation till denna föreställning.

Ett begär som istället är inriktat på femininitet betonas i följande berättande där Karin talar om sina preferenser. Sara förklarar hur Karin som femme själv attraheras av kvinnliga tjejer och att Karin i ett tidigare långvarigt förhållande var tillsammans med en femmeflata (Tms, s. 95):

Att vara lesbisk för mig innebar att jag tänkte på tjejer som ser ut som tjejer, annars kunde jag ju lika gärna vara ihop med en kille. Men jag har under senare tid insett att jag även attraheras av androgyna kvinnor. Förvissa dras jag fortfarande främst till femme-flator, men skillnaden är att jag inte längre är lika trångsynt, man lär så länge man lever (Tms, s. 95, del av citat i boken).

I påpekandet av att Karin utifrån en identitet som lesbisk och femme *själv* attraheras av feminina tjejer ligger ett förhållningssätt till den dominerande föreställningen av femininitet och maskulinitet som kompletterande motsatser. Kombinationen av femme och femme som ett attraktionspar utgör därmed något som av Sara betonas i beskrivningen av Karins begär, vilket kan relateras till Angelicas påpekande av sitt maskulina begär. Karin menar vidare att hennes föreställning om lesbisk identitet till en början innebar ett självklart begär för tjejer med femininitet, vilket illustreras i påpekandet att hon annars lika gärna kunde vara ihop med en kille. Samtidigt lyfter Karin fram att hon numera även attraheras av androgyna kvinnor, med vilket hon vill belysa en öppenhet kring en potentiell attraktion för kvinnor med olika typer av uttryck i relation till femininitet/maskulinitet.

Sammanfattande diskussion

Presentationerna och de berättandes resonemang kring lesbisk identitet kretsar genomgående kring en medvetenhet om och ett förhållningssätt till heteronormativa förståelser av och symboler för femininitet respektive maskulinitet i relation till kön, genus och begär. I berättelserna klarläggs hur den heteronormativa genusordningen innebär begränsningar i uppfattningen av den egna identiteten och i möjligheten att utveckla eller bejaka olika uttryck eller aspekter av femininitet och/eller maskulinitet. Detta har i berättelserna kretsat kring konstruktionen av lesbisk femininitet såväl som av lesbisk maskulinitet. I resonemanget kring attraktion och begär tar ett förhållningssätt till dominerande sätt att uppfatta relationen mellan femininitet/maskulinitet och begär sitt uttryck genom att ett begär mellan två kvinnor med feminint yttre samt ett begär för kvinnor med maskulinitet betonas och lyfts fram.

Samtidigt framträder sammantaget i dessa berättelser en upplevd och möjliggjord frihet kring att medvetet välja, experimentera och bejaka olika uttryck för femininitet och/eller maskulinitet i relation till stil, yttre attribut, attraktion och begär. Skapandet och förhållningssättet till olika aspekter av femininitet respektive maskulinitet framträder i de berättandes resonemang i termer av flexibilitet och variation. Utifrån dessa berättelser vill jag härmed framhålla hur de lesbiska positionerna öppnar upp för alternativa begär- och självrepresentationer där varierande konstruktioner av *lesbisk femininitet* och/eller *maskulinitet* framträder som centrala element.

Femme och butch utgör i detta exempel på identitetsbenämningar genom vilka dessa lesbiska representationer synliggörs och tydliggörs. Vidare framhåller och utgår de berättande sammantaget från ett isärhållande mellan lesbisk genusrepresentation och heterosexuell kvinnlig eller manlig sådan. På detta sätt framträder lesbisk identitet och lesbiskt begär som något självständigt och alternativt existerande vid sidan av dominerande och heteronormativa representationer av kön, genus och begär.

En intressant aspekt handlar avslutningsvis om de språkliga begränsningar som tydliggörs i de berättandes resonemang. Jag vill genom detta lyfta fram en avsaknad av tillgängliga begrepp eller benämningar som fungerar utanför traditionella och heteronormativa förståelser och beskrivningar av kön, genus och begär. För att relatera till de berättandes resonemang syftar jag på förklaringar såsom att vara ´pojkflicka´, ´mannen i förhållandet´, ´mitemellan´ och ´lika mycket kille som tjej´. Man kan utifrån detta tala om en avsaknad av språkliga begrepp för att beskriva kvinnlig maskulinitet utan hänvisningar till pojkar eller män samtidigt med en avsaknad av tillgängliga begrepp där femininitet och maskulinitet utgör det centrala *tillsammans*.

Synlighet och erkännande

Denna analysdel *Synlighet och erkännande* är indelad i två analysavsnitt under rubrikerna *Lesbisk femininitet och lesbisk (o)synlighet* och *Lesbisk maskulinitet och 'mannen i förhållandet'* och avslutas liksom den tidigare med en *Sammanfattande diskussion*. Jag arbetar i denna analysdel utifrån berättelserna; "Butch och stolt" av Åsa Mellblom, "En tonårsflatas tankar" av Lizen Hedlund, "En queer flatas tankar om sexualitet" av Angelica Engborn, "Femme och stolt" av Sara Trobeck som intervjuar kompisen Karin samt "Utklädningslådan" av Ulrika Dahl.

En introduktion

Halberstam menar att det finns olika tystnader och olika former av osynlighet i relation till olika lesbiska kroppar. Medan vissa lesbiska kvinnor känner sig dolda i tystnad känner andra sig överexponerade och hypersynliga (Halberstam, s.115). Vidare förklarar Eves att negativa stereotypiseringar kring lesbiska i nutida populärkultur inkluderat hur lesbiska ser ut och varför och där den stereotypa bilden har varit butch. Den naturliggjorda statusen av heterosexualitet innebär att lesbiska kvinnor antas vara heterosexuella om de inte aktivt synliggör sig själva (Eves, s. 493). Utifrån en omslagsbild av k. d. lang och Cindy Crawford från tidningen *Vanity Fair* illustrerar Halberstam hur synligheten av Cindy Crawford som femme är beroende av en butchrepresentation, här k. d. lang, för att uppfattas som lesbisk:

The butch on the *Vanity Fair* cover can immediately be read as a lesbian image, if only because of k. d. lang's particular visibility as a dyke; the femme, represented here by Cindy Crawford, reads as lesbian only alongside the butch and therefore occupies only a temporary and contingent relation to lesbian imagery. If femme reads as lesbian only in the presence of a butch partner, then femme becomes a wholly dependent category, borrowing an aura of authenticity from the masculine woman (Halberstam, s. 176).

Detta exempel illustrerar hur femininitet med bakgrund av den heteronormativa genusordningen konstrueras som just något heterosexuellt. Resonemanget leder in på följande avsnitt *Lesbisk femininitet och lesbisk (o)synlighet*.

Lesbisk femininitet och lesbisk (o)synlighet

Ulrika lyfter i följande diskussion fram en identifikation som flata, feminist och femme:

I den brokiga värld jag nu kallar min finns det ett namn för såna som oss; *Femme*. Det handlar om motstånd. Ett kollektivt lackerat långfinger, en ringpydd rak höger, en hög klackspark mot förtryck, förakt och förvirring hos dem som inte förstår att det går att vara flata, feminist och femme (Sso, s. 68).

Ulrika talar om ett obegripliggörande av en identifikation bestående av en samtidig identitet som flata, feminist och femme. Ett liknande oförstående tas upp av Karin som berättar hur hon ofta varken blir trodd eller respekteras som lesbisk och femme:

Att övertyga en heterokille att jag är lesbisk är i stort sett omöjligt, jag får ofta höra att 'du är för fin och feminin för att vara lesbisk'. Jag har bra relationer med många av mina manliga arbetskolligor... Men till syende och sist är det ändå så att flera av dom gång på gång försöker få mig i säng. Det är tröttsamt, att dom inte kan respektera mig fullt ut (Tms, s. 94 f, första meningen del av citat i boken).

Den obegriplighet och skepsis som Karin i sammanhanget bemöts av innebär att hon måste tampas med att övertyga, i detta fall heterosexuella killar, om sin lesbiska (femme)identitet. Karin bedöms som heterosexuell snarare än som lesbisk genom hänvisningar till hennes 'finhet' och 'femininitet' genom vilket lesbiskhet föreställs som 'något annat' än detsamma. Lizen uttrycker på ett likande sätt en känsla av att varken bli sedd eller erkänd som lesbisk:

Jag är också så otroligt trött på alla dessa fördomar som finns huruvida "vi" ser ut och beter oss. Jag har många gånger fått höra frågor som; "Va, är du lesbisk? Det kan du väl inte vara, du sminkar dig ju och har kjol." Om en tjej i smink och långt hår kan vara lesbisk så kan ju Lisa, Sara, Kajsa och Olivia också vara det. Hjälp! (Tms, s. 129)

På liknande sätt som i Karins berättande är det ett feminint yttre som ligger till grund för tolkningen av Lizen som heterosexuell. Vidare utgör den feminina stilen det centrala i ifrågasättande av Lizens lesbiska identitet och Lizen möts av både förvåning och skepsis när hon talar om att hon är lesbisk. I den avslutande meningen belyser Lizen en intressant aspekt som går ut på hur omgivningens potentiella förståelse och erkännande av lesbisk femininitet samtidigt skulle innebära en insikt om att vilken tjej som helst kan vara lesbisk, vilket Lizen poängterar med ett 'Hjälp!'.

Centralt i dessa tolkningar och bemötanden ligger den normativa konstruktionen och föreställningen om yttre femininitet och feminin stil som något (enbart) heterosexuellt, som samtidigt omfattar en föreställning om lesbiskhet som något som förväntas 'synas', d.v.s. genom uttryck för 'något annat' än femininitet, vilket implicit relaterar till maskulinitet. Den heteronormativa konstruktionen av femininitet innebär på detta sätt ett osynliggörande och ett obegripliggörande av lesbisk identitet med femininitet samtidigt med ett isärhållande mellan heterosexualitet och homosexualitet.

Lesbisk maskulinitet och 'mannen i förhållandet'

Trots att maskulinitet verkar svårdefinierat menar Halberstam att vi i samhället inte har några problem med att känna igen maskulinitet. Med bakgrund av den hetero- och genusnormativa konstruktionen av maskulinitet menar Halberstam att kvinnlig maskulinitet ramas in genom ett avvisande från dominerande maskulinitet på ett sätt så att manlig maskulinitet kan framträda som 'den äkta maskuliniteten'. Maskulinitet har enligt Halberstam reserverats för människor med manliga kroppar och aktivt nekats människor med kvinnliga sådana. På detta sätt har kvinnlig maskulinitet ignorerats och ignoreras i kulturen i stort (Halberstam, s. 1 f, 269).

Åsa talar i följande resonemang om en gemensam aspekt som butchidentitet omringas av:

När jag ser mig omkring bland de butchar jag känner, anar jag ett gemensamt allvar. I mitt fall kommer allvaret från många års tystnad och från längtan att bli sedd och upplevd som den jag är. Många människor, både män och kvinnor, har svårt att förstå att butchar inte gör sig till, att det maskulina faktiskt är en del av oss som vi inte bara kan välja bort (Tms, s. 100).

Och vidare:

Jag har talat med folk som tycker att jag borde inse hur mycket bättre mitt liv skulle vara om jag bara lät bli att vara maskulin, det vill säga om jag bara anpassade mig och slutade bete mig som avvikare. De verkar inte förstå att detta skulle innebära att jag förnekar mig själv (Tms, s. 100).

Åsa belyser hur lesbisk maskulinitet bemöts med oförståelse och skepsis, vilket innebär att inte bli bekräftad eller erkänd i relation till den egna identiteten och självuppfattningen. Det maskulina uttrycket uppfattas och bemöts enligt Åsa som något 'tillgjort', vilket implicit relaterar till kvinnlig/lesbisk maskulinitet som något mindre 'äkta' eller 'naturligt' än maskulinitet hos män. Åsa uppmuntras utifrån detta att 'sluta' vara maskulin, vilket implicit innebär att skapa femininitet. Vidare redogör Åsa för hur lesbisk maskulinitet och butchidentiteter av omgivningen föreställs kring en önskan att vara eller föreställa män:

Är det du som är mannen i förhållandet? Det är 00-talet. Folk ställer såna frågor fortfarande, tro det eller ej. Trots att butchen utgör flatans stereotyp och därmed faktiskt är synlig, är folk i allmänhet inte beredda att se oss. Det är en märklig paradox. Vi är synliga, men bara genom en mall som utesluter oss. Det är man eller kvinna som gäller, inget tredje, fjärde eller femte alternativ tillåts. Eftersom vi är maskulina måste vi på något outgrundligt sätt vara män. Eller? Men det är inte så enkelt som man eller kvinna. Det finns alternativ. Vi finns (Tms, s. 100).

Åsa lyfter fram hur den heteronormativa konstruktionen av positionerna man och kvinna som 'de enda' tillgängliga och begripliga positionerna innebär ett osynliggörande och obegripliggörande av lesbiska positioner. Genom att poängtera butchars alternativa positioner

som existerande parallellt med man och kvinna positionerna tydliggör Åsa begränsningen i dessa (hetero)normativa konstruktioner och uppfattningar.

Angelica lyfter i följande citat fram hur lesbiska relationer tolkas och ses ur ett heterosexuellt perspektiv:

Föreställningen att det i ett lesbiskt förhållande alltid är en som leker kille är en irriterande fördom som dessvärre är vanlig. Likaså motsatsen att man som flata tänder på alla slags tjejer (Tms, s. 160).

Och vidare:

Bland flator finns alla sorters parkombinationer och ingen är vanligare än den andra. Femmes ihop med ditos, butchar/tomboys ihop med ditos, butchar /tomboys ihop med femmes, ”mittenmellanmixar” ihop med ditos och så vidare. Här har vi variation! (Tms, s. 160 f).

Angelica belyser hur lesbisk maskulinitet och butchidentitet i lesbiska relationer föreställs som uttryck för ´att leka kille´. Genom att lyfta fram vad hon beskriver som lesbiska parkombinationer och olika benämningar för lesbiska genusidentiteter såsom femme, butch och tomboy, illustrerar Angelica hur lesbiska relationer och identiteter/positioner varken handlar om heterosexualitet eller om ett kopierande av heterosexuella identiteter/positioner.

Ulrika talar i följande resonemang utifrån en parkonstellation av femme och butch:

Vi har vant oss, hon och jag, vid att vi stör ordningen. För att vi båda passar in och inte gör det. För att det bara finns de två alternativen. Vi stör för att vi använder oss av sånt som anses tillhöra de heterosexuella. De normala. På våra kroppar är deras kläder fel. Vi leker, men vi leker inte. Vi vägrar att inlemma oss. Vi är kompletterande motsatser, våra identiteter skapas i relation till varandra. Det finns de som anser att vår åtrå imiterar normen och inte är jämlik. De vet ingenting. Vi leker en lek, gör en parodi. På blodigt allvar (Sso, s. 71).

Ulrika tydliggör i sitt berättande hur konstruktionen av positionerna man och kvinna med bakgrund av den heteronormativa genusordningen innebär ett exkluderande och obegripliggörande av positioner och parkonstellationer bortom dessa. De heterosexuella positionernas företräde eller föreställda föregående innebär enligt Ulrika att kompletterande motsatser av maskulinitet och femininitet i en lesbisk relation betraktas som en imitation av de heterosexuella positionerna. Ulrika påpekar likt Åsa och Angelica hur uttryck för lesbisk maskulinitet bemöts med föreställningar om ´mannen i förhållandet´:

Jag har tappat räkningen på alla som frågat om det stämmer att det alltid är en som är mannen i förhållandet. Ja, det är jag, brukar jag säga medan jag bättrar på läppstiftet och hon håller upp min kappa. (Sso, s. 72).

Genom att lyfta fram sig själv som mannen i förhållandet driver Ulrika med föreställningen om detsamma och med sammankopplingen mellan kön och genus.

Föreställningen om lesbisk maskulinitet och butchidentitet som en imitation av manlig identitet/position kan även omfatta ett obegripliggörande av ett val av en lesbisk (och maskulin) partner, vilket tydliggörs i ett citat av Angelica:

Jag samt de av mina flatpolare som nästan uteslutande dras till butchar och tomboys får ofta kommentarer som; "Men då kan du ju lika gärna ha en kille!" Jaha? (Tms, s. 160).

En dragning till maskulinitet tolkas här som det samma som en dragning till män, vilket illustrerar omgivningens implicita uppfattning av maskulinitet som något 'egentligen' och 'mer naturligt' manligt. I valet mellan en maskulin lesbisk kvinna och en maskulin man föreställs valet av det manliga som givet. En liknande argumentation tas upp av Ulrika:

Jag har tappat räkningen på männen som tror de ska rädda mig, som tror de har något jag inte redan har. Men face it, jag är en femme fatale som tackar nej när männen bjuder på en drink. Men som rodnar när min flickvän drar ut stolen (Sso, s. 72).

Ulrika betonar i detta avslutande citat sin upplevelse av hur valet av en maskulin lesbisk partner bemöts med föreställningar om män och manlig maskulinitet som tillförande något 'mer' och 'bättre'. Genom att lyfta fram hur hon rodnar när hennes flickvän drar ut stolen illustrerar Ulrika sin uppskattning och attraktion för sin flickväns maskulina gester.

Sammanfattande diskussion

Utifrån berättandet i denna andra och sista analysdel kring lesbisk femininitet och maskulinitet har inledningsvis utläst ett osynliggörande av lesbisk femininitet och lesbisk femmeidentitet med bakgrund av hur femininitet genom den heteronormativa genusordningen föreställs och konstrueras som något heterosexuellt. Samtidigt med detta osynliggörande har de berättande framhållit hur lesbisk identitet i samband med feminin stil bemöts med otrovärdighet och skepsis när den lesbiska identiteten lyfts fram och förtydligas.

Jag vill i relation till detta lyfta fram hur den dominerande och kulturella konstruktionen av heterosexualitet i sammanhanget spelar en avgörande roll genom dess förståelse av kvinnlig femininitet som utgörande ett komplement till manlig maskulinitet och således som en del i en dualism. lesbisk femininitet kan utifrån detta beskrivas tolkas genom ett *heteronormativt filter*, vilket innebär att den lesbiska femininiteten i första hand erkänns och bekräftas i relation till män och manlig maskulinitet snarare än utanför dessa ramar.

Förhållandet kring lesbisk femininitet kan vidare relateras till den historiska och ännu kvarlevande uppfattningen av kvinnlig sexualitet och femininitet i termer av *passivitet*. En förståelse av kvinnlig femininitet som ett uttryck för lesbisk identitet och ett aktivt begär för kvinnor begränsas således mot denna bakgrund. Den traditionella och kulturella konstruktionen och sammankopplingen av kvinnlig femininitet med passivitet kan framhållas som en central aspekt i obegripliggörandet av lesbisk femininitet. Att 'se feminin ut' betraktas utifrån detta som ett uttryck för en till män 'mottagande' sexualitet såväl som ett tecken på en heterosexuell identitet.

Vidare vill jag framhålla hur tolkningen och bemötandet av lesbisk maskulinitet kan beskrivas ske genom ett liknande heteronormativt filter. Detta handlar för det första om hur den naturliggjorda konstruktionen och länken mellan kvinnor och femininitet och män och maskulinitet leder till ett obegripliggörande och ett konstruerande av lesbisk maskulinitet som något mer eller mindre 'avvikande'. Detta illustreras i ett berättande exempelvis genom uppmuntran att som lesbisk 'sluta vara maskulin'.

Vidare och genom att den lesbiska maskuliniteten ses och tolkas i relation till traditionella och dominerande utgångspunkter kring maskulinitet som något *naturligt* manligt, menar jag att lesbisk maskulinitet förstås och konstrueras som ett kopierande av manlig *originalmaskulinitet*. Således och utifrån den heteronormativa ordningens erkännande av manlig maskulinitet som synonym till *äkta* maskulinitet, blir tolkningar och förståelser av lesbisk maskulinitet eller ett begär för detsamma i termer av 'mannen i förhållandet' eller 'då kan du ju lika gärna ha en kille' begripliga.

Avslutningsvis vill jag framhålla ett gemensamt drag i dessa berättelser och som handlar om strategier i försök att synliggöra och begripliggöra dessa alternativa subjektpositioner. I dessa strategier ligger önsknningar om att bli sedd, erkänd och bekräftat som lesbisk med ett feminint och/eller maskulint framträdande bortom begränsande, dominerande och heteronormativa förståelser av relationen mellan kön, genus och begär. Lesbiska identiteter och subjekt existerar på detta sätt parallellt och vid sidan av kulturella föreställningar och förhållanden, oavsett om man väljer att kalla sig femme, butch, något annat eller inget alls.

Avslutande diskussion

Att studera förhållanden mellan femininitet och maskulinitet och lesbisk identitet innebär ett beaktande av ett komplext studieområde som inte kan belysas eller förstås ur enbart ett perspektiv. I denna studie har femininitet dels lyfts fram som något som kan ligga till grund för ett döljande av lesbisk identitet, vilket likt området kring kvinnlig eller lesbisk maskulinitet kan kopplas till homofobi och diskriminering, och på detta sätt utgör ett viktigt område i problematiserandet kring lesbisk identitet och lesbiskt liv.

I denna studie har femininitet och/eller maskulinitet emellertid och framförallt belysts och betonats som något centralt i ett *aktivt* och *medvetet* konstruerande av lesbisk identitet och som något väsentligt i upplevelsen av *lesbisk stolthet*. Som centrala delar i en strävan för lesbiskt synliggörande och erkännande har olika strategier och förhållningssätt till den heteronormativa genusordningen fokuserats.

Det klarläggande kring förhållanden mellan lesbisk identitet och femininitet som jag genom denna studie har illustrerat innebär inte bara ett synliggörande och en djupare förståelse av lesbisk identitet och lesbiskt identitetsskapande utan även ett ifrågasättande av den framförallt implicita synen på lesbisk femininitet i termer av *konformitet* och *anpassning* inom exempelvis den svenska genus- och queerforskningen. Martin har på ett liknande sätt lyft fram *femmeness* som ett *aktivt* konstruerande, vilket ställs mot en tendens att uppfatta lesbisk femininitet eller femmeness i sammankoppling med konformitet och passivitet:

The three-dimensionality lent to gender by the complicated figure-ground relations among femmeness, femininity, and female anatomy exposes the fallacy of conceiving feminine identifications in passive terms, in terms of conformity, or comfort with the female body. Femmeness is as active a structuring of organism-psyche-social relations as apparently more defiant identities or perhaps it would be more accurate to say that femmeness is an effect of as active a structuring as butchness is, that it involves a range of crossings and surprising routings and always assumes specific forms (Martin, s. 90).

På samma sätt som kvinnlig femininitet därmed inte kan beskrivas genom ett likhetstecken med kvinnlig heterosexualitet menar Halberstam att kvinnlig maskulinitet i sin tur är långt ifrån en imitation av manlighet. Den allmänna likgiltigheten inför kvinnlig maskulinitet har som hon lyfter fram tydliga ideologiska motiveringar och upprätthåller de komplexa sociala strukturer som sammanlänkar maskulinitet med manlighet, makt och dominans. lesbisk maskulin identifikation har i denna studie både betonats genom avvisanden och obegripliggöranden samtidigt med förståelser av kvinnlig maskulinitet som *kopierande* av manlig maskulinitet som den *äkta* och *naturliga* maskuliniteten. Kvinnlig maskulinitet ger oss på detta sätt en skytt av hur maskulinitet konstrueras som just maskulinitet (Halberstam s. 1 f). En tolkning av detta ickeerkännande av kvinnlig eller lesbisk maskulinitet går således ut på att ett allmänt erkännande av detsamma skulle innebära ett avslöjande av såväl män och kvinnors maskulinitet som *praktiserad* och därmed *socialt konstruerad*.

Vidare vill jag framhålla hur föreställningen av såväl den heterosexuella som den homosexuella kvinnan utifrån denna studie kan tolkas genom ett isärhållande i vilket en diskurs kring femininitet och maskulinitet centreras. Detta isärhållande som grundar sig i ett konstruerande av den heterosexuella kvinnan genom en femininitetsdiskurs och den

homosexuella genom en typ av maskulinitetsdiskurs² innebär inte bara stereotypiseringar och osynliggöranden av en mångfald av såväl heterosexuella, bisexuella och homosexuella identifikationer som inte faller in under dessa diskurser, utan även ett reproducerande av den heteronormativa genusordningen. I upprätthållandet av denna ordning och föreställningen om den heterosexuella kvinnan som naturligt 'feminin' genom en dikotomi med den maskulina heterosexuella mannen ligger ur detta perspektiv ett beroende av föreställningen om den lesbiska tjejen som alltid och enbart maskulin³. Utan bilden av det 'avvikande' kan heller inte det 'normala' framstå som just 'det normala'. Tidigare i analysen lyfte jag fram Lizens påpekande i berättelsen "En queer flatas tankar om sexualitet", hur omgivningens potentiella förståelse och erkännande av lesbisk femininitet leder till en insikt om att vilken tjej som helst kan vara lesbisk. Jag vill här framhålla hur detta faktum öppnar upp för ett fruktbart och spännande resonemang som kan relateras till Martin och hennes följande argumentation:

The very fact that the femme may pass implies the possibility of denaturalising heterosexuality by emphasizing the permeabilities of gay/straight boundaries. In a sense, the lesbian femme who can supposedly pass could be said most successfully to displace the opposition between imitation (of straight roles) and lesbian specificity, since she is neither the same nor different, but both. If it is true, to paraphrase Judith Butler, that the structuring presence of heterosexual roles in homosexual relations does not determine them (GT, p.31), it is also true that the structuring presence of heterosexual roles in heterosexual relations does not determine *them* (Martin, s. 83).

Martin menar att faktumet att den lesbiska femmekvinnan kan passera antyder en denaturalisering av heterosexualitet genom att dess belysande av en genomtränglighet av homosexuella/heterosexuella gränsdragningar. Den lesbiska femmekvinnan som förmodligen kan passera, kan på detta sätt förklaras lyckas tränga undan motsättningen mellan imitation (av heterosexuella roller) och lesbisk särskildhet eftersom hon varken är likadan eller annorlunda, utan både och. Vidare menar Martin att om det är sant, i relation till Butlers resonemang, att det närvarande strukturerandet av heterosexuella roller i homosexuella relationer inte avgör dem, så är det även sant att det närvarande strukturerandet av heterosexuella roller i heterosexuella relationer inte bestämmer *dem*. Detta resonemang blottlägger inte enbart den heteronormativa konstruktionen kring en föreställd relation mellan kön, genus och begär, utan leder även in på ett produktivt spår för vidare forskning på området.

Genom att lyfta fram hur lesbiska subjekt och identiteter förstås och uppfatts genom ett *heterosexuellt filter* har jag belyst hur utgångspunkterna på detta sätt ligger i de heterosexuella positionerna som *föregående* och de lesbiska som *imiterande*. Även att man kan påstå att det inte finns hur många positioner som helst, och att de alla på något sätt förhåller sig till varandra, utgör dessa utgångspunkter själva kärnan i ett *osynliggörande* och *obegripliggörande* av lesbiska subjektpositioner.

I diskussionen kring attraktion och begär har femininitet och maskulinitet synliggjorts och problematiserats genom ett flertal betydelser och innebörder i relation till lesbisk identitet. Femininitet och maskulinitet i betydelsen av *kompletterande kontraster* har i detta lyfts fram som något centralt i lesbiskt relationsskapande. Kombinationen av *femme* och

² En sådan maskulinitetsdiskurs omfattas av föreställningar såsom 'manhaftighet', vilket har en negativ klang och inneörd, snarare än föreställningar om kvinnlig/lesbisk maskulinitet som 'riktig' maskulinitet.

³ Resonemanget kan relateras till föreställningen om den homosexuella mannen som alltid och enbart feminin.

femme har vidare illustrerats som en möjlig och tillgänglig attraktionskontellation och jag menar att maskulinitet på ett liknande sätt kan vara det centrala i attraktionen mellan två individer. Vidare kan ett begär lika gärna vara riktat mot uttryck för både femininitet respektive maskulinitet och/eller en blandning av dem. Detta sätt att se på femininitet och maskulinitet i relation till begär kan i sin tur poängteras som ett ifrågasättande av den naturliggjorda synen på femininitet och maskulinitet som självklara attraktionspoler. Resonemanget har lyfts fram av Butler som förklarar hur *heterosexualiseringen* av begär fordrar och upprätthåller en framställning av åtskilda och asymmetriska motsättningar mellan 'femininitet' och 'maskulinitet', och där dessa tolkas som uttrycksfulla 'manliga' och 'kvinnliga' attribut:

The heterosexualization of desire requires and institutes the production of discrete and asymmetrical oppositions between "feminine" and "masculine," where these are understood as expressive attributes of "male" and "female" (Butler, s. 24).

På liknande sätt har jag illustrerat hur femininitet och maskulinitet inte måste fungera som uteslutande av varandra i relation till den egna identiteten, utan hur olika aspekter av femininitet och maskulinitet *tillsammans* kan fylla en viktig funktion hos en och samma person. Avslutningsvis vill jag härmed framhålla språkets centrala betydelse i förståelsen av människors identiteter och begär och kring olika subjektpositioners föreställda tillgänglighet. Utifrån denna studie har språkets funktion illustrerats både genom innebörden av *begränsande* och *möjliggörande* för individers självuppfattning, självrepresentation och förståelse och bemötande av andra. Tillgängligheten av språkliga begrepp bortom positionerna 'man' och 'kvinna' i traditionell bemärkelse är enligt min mening vad som erfordras i en emancipatoriskt strävan efter större förståelse kring relationen mellan kön, genus och sexualitet.

Referenslista

Källmaterial (böcker)

Hedman, Ninni & Oscarsson Karin (red.), *Tjejerna mot strömmen. Berättelser av flator, bin och könsöverskridare*, Periskop Förlag, Stockholm, 2003

Mobacker, Susanne (red.), *Såna som oss. Röster om sexualitet, identitet och annorlundaskap*, Bokförlaget Tiden, Stockholm, 2003

Referenslitteratur (böcker och artiklar)

Boije af Gennäs, Louise, *Stjärnor utan svindel*, Norstedts Förlag AB, Stockholm, 1996

Butler, Judith, *Gender trouble. Feminism and the subversion of identity*, Routledge, New York och London, 1999 (1990)

Eves, Alison, "Queer theory, butch/femme identities and lesbian space" i *Sexualities* vol 7 (4): 480-496, SAGE, London, Thousand Oaks, CA och New Delhi, 2004

Halberstam, Judith, *Female masculinity*, Duke University Press, Durham, 2000 (1998)

Harris, Laura & Crocker, Elisabeth (red.), *Femme. Feminists, lesbians and bad girls*, Routledge, New York och London, 1997

Heyman, Ingrid & Pérez Prieto, Héctor (red.), *Om berättelser som redskap i pedagogisk forskning. En rapport från forskningsgruppen Utbildning: kultur – interaktion – karriär, UTKIK*, Uppsala universitet, Repro HSC, Uppsala, 1998

Jacobsson, Maja, *Gör kläderna mannen? Om maskulinitet och femininitet i unga mäns bruk av kläder, smycken och dofter*, Carlsson Bokförlag, Stockholm, 1998

Levitt, Heidi, Gerrish, Elisabeth & Hiestand Katherine, "The misunderstood gender: a model of modern femme identity" i *Sex Roles*, Vol 48, Nos. ¾, s. 99 – 113, februari 2003, Plenum Publishing Corporation, 2003

Lodalen, Mian, *Smulklubbens skamlösa systrar*, Bokförlaget Forum AB, Stockholm, 2003

Lodalen, Mian, *Trekant*, Bokförlaget Forum AB, Stockholm, 2005

Lundahl, Pia, *Intimitetens villkor. Kön, sexualitet och berättelser om jaget*, Lund, 2001

Magnusson, Eva, *Psykologi och kön. Från könsskillnader till genusperspektiv*, Natur och Kultur, 2003 (2002)

Martin, Bidy, *Femininity played straight. The significance of being lesbian*, Routledge, New York och London, 1996

Plummer, Ken, *Telling sexual stories. Power, change and social worlds*, New York och London, 1997 (1995)

Rosenberg, Tiina, *Queerfeministisk agenda*, Bokförlaget Atlas, Stockholm, 2003 (2002)

Skugge, Linda Norrman, **Olsson**, Belinda & **Zilg**, Brita (red.), *Fittstim*, Bokförlaget DN, 1999